

Indikatīvā plānošana tirgus ekonomikā: Francijas un Latvijas pieredzes salīdzinājums

Dainis Zelmenis, Ritvars Jakobijs

*Rīgas Stradiņa universitāte, Eiropas studiju fakultāte,
Reģionālās ekonomikas un biznesa katedra, Latvija*

Ievads. 2012. gada nogalē LR Saeima apstiprināja Nacionālo attīstības plānu 2014.–2020. gadam (NAP 2020). Šis NAP 2020 esot Latvijas ilgtspējīgas stratēģijas līdz 2030. gadam (Latvija 2030) rīcības plāns, kam ir jākalpo par Latvijas attīstības ceļa karti vidējam termiņam. Ja ņemam vērā to, ka NAP 2020 ir jau otrais šāds vidējā termiņa plāns, jo pirms NAP 2020 bija NAP 2013, varam secināt, ka Latvijas valsts ir sākusi nopietni nodarboties ar vidējā termiņa plānošanu tirgus ekonomikas apstākļos.

Darba mērķis. Noskaidrot Latvijas tautsaimniecības vidējā termiņa plānu stiprās un vājās vietas un izstrādāt ieteikumus plānošanas prakses pilnveidošanai, veicot salīdzinošo analīzi ar Franciju, kuras pieredze indikatīvo vidējā termiņa plānu izstrādē un realizācijā ir visbagātākā no visām ES valstīm.

Materiāls un metodes. Statistiskā materiāla apkopošana un tā salīdzinošā analīze. Monogrāfiskā metode – speciālās ekonomiskās literatūras un plānošanas dokumentu izpēte un analīze.

Rezultāti. Izpētot indikatīvās plānošanas pieredzi Francijā pēc Otrā pasaules kara, ir jākonstatē, ka Francijai izdevās panākt visai augstu izstrādāto plāna rādītāju izpildes pakāpi. Turklāt indikatīvā plānošana Francijā iespaidojusi ne tikai ekonomikas makroekonomiskās proporcijas, bet arī ekonomikas mikroekonomisko aspektu. Attiecībā uz valstij piederošajiem uzņēmumiem tas ir bijis salīdzinoši vienkāršāk, jo pat indikatīvās plānošanas apstākļos valsts plāna uzstādījumi šiem uzņēmumiem ir obligāti izpildāmi. Savukārt privāto uzņēmumu sekošana valsts plāna norādījumiem tikusi panākta, ieinteresējot šos uzņēmumus ar speciāli pielāgotu valsts bonusu paketi. Respektīvi, valsts izveidoja ekonomisko situāciju, kurā privātajam uzņēmumam bija izdevīgāk sekot valsts norādījumiem, nekā nesekot, slēdzot t. s. kvazikontraktus ar attiecīgās nozares uzņēmumiem. Šajos kvazikontraktos tika atrunātas gan tās priekšrocības un bonusi, kurus valsts sniegs attiecīgajam uzņēmumam, gan arī tas, ko uzņēmums apņemas paveikt, lai tiktu izpildītas tās vai citas valsts plānā paredzētās programmas.

Izpētot Latvijas NAP 2013 un NAP 2020, ir jākonstatē, ka to lielākais trūkums ir tieši šo plānu iedzīvināšanas mehānisma trūkums. Latvijā praktiski vairs nav valstij piederošu ražojošo uzņēmumu, kuriem valsts plāna uzdevumi būtu obligāti izpildāmi. Attiecībā uz privāta sektora uzņēmumiem šie plāni neparedz uzņēmumu ekonomiskās ieinteresēšanas pasākumus, kas ir būtiski, lai nodrošinātu privāto uzņēmumu vēlmi sekot valsts norādījumiem. Tāpēc diemžēl *a priori* varam apgalvot, ka ar NAP 2020 rādītāju izpildi būs tieši tāpat kā ar NAP 2013 rādītājiem – tie arī netiks izpildīti.

Secinājumi. Tā kā Latvijas valsts ir sākusi nopietni nodarboties ar vidējā termiņa tautsaimniecības attīstības indikatīvo plānu izveidi, tās nacionālo attīstības plānu plānošanas institūcijai – Pārresoru koordinācijas centram – ir nepieciešams apgūt citu ES valstu pieredzi šajā jomā. Īpaši jautājumus, kas skar nacionālas attīstības plānu realizācijas mehānisma izveidi. Pašreiz, tēlaini izsakoties, starp NAP 2020 un reālo Latvijas ekonomiku it kā pietrūkst zobratīņa, kas liktu ekonomikai “griezties” tā, kā to ir iecerējuši plāna autori.